

EDUCACIÓ INTERDISCIPLINÀRIA

A la captura del *tempus fugit*

*Música i pintura en l'obra pictòrica de Juan Gris*¹

per Marta Orts

Després de la temporada de vacances estiuenques, hem retornat a la quotidianitat al ritme del ressò de músiques que festivals i festes majors han escampat arreu i que ja només són un record. En aquests moments, aquells que hem gaudit de l'exposició² que el Museu Nacional Centre d'Art Reina Sofia ha dedicat al pintor cubista Juan Gris (una retrospectiva excepcional que ha aplegat pintures i dibuixos d'aquest artista realitzats entre 1910 i 1927), podem recrear-nos en les imatges i emocions que la seva obra han deixat en la nostra memòria.

Al voltant de la taula. La majoria de les obres exposades eren natures mortes, un gènere recurrent entre els pintors cubistes i que va ser particularment utilitzat per Juan Gris. Quadres com "Gerra de cervesa i cartes" (1913) i "El sífó" (1913) ens recorden els dies estiuencs en els quals les begudes i refrescs ens ajudaven a combatre la calor mentre que els jocs de sobretaula ens reunien a amics i familiars per passar una estona. En contraposició, "Flors" (1914) o "El molinet de cafè" (1916 i 1920) ens apropen a la placidesa d'una llar retrobada després d'anades i vingudes en l'època d'*overbooking*, cues i aglomeracions.

Paisatges. Les "natures mortes" de Juan Gris, sovint recloses en si mateixes, a voltes s'obren a l'exterior gràcies a balcons i finestres que deixen entrar una alenada d'aire. "Vista sobre la badia" (1921), "Davant de la badia" (1921) o "La taula davant del mar" (1925) ens traslladen a la calma i tranquil·litat d'indrets del litoral mediterrani que recobren la normalitat quan l'inici del

¹ "Finestra oberta" (1921), oli sobre tela, 65 x 100 cm. (M. Meyer Collection, Zurich)

² Exposició del 22 de juny al 19 de setembre de 2005

nou curs els allibera de la massificació i del brogit estiuenc. En qualsevol cas, les obres de Juan Gris ens transmeten la mateixa serenitat i plaer que el pintor trobava en la música.

Música de cambra. Si les natures mortes són el paradigma de la representació de tot allò que ens és familiar i proper, les abundants referències musicals a l'obra de Juan Gris fan palès que la música era quelcom habitual a l'entorn del pintor. En les seves composicions pictòriques podem imaginar músiques com les que sonaven en les tertúlies ludicoculturals de caràcter particular en les quals participava. Hi podem "sentir" *solos*, com en "El violí" (1914 i 1916) o "La viola" (1920), i *duets*, com en "Violí i guitarra" (1913) o "Guitarra i clarinet" (1920).

Oda a la guitarra. L'instrument musical més representat en la producció artística de Juan Gris és la guitarra, ja sigui com a element central i únic de les particulars natures mortes del pintor, com a "La guitarra" (1914), o establint un diàleg amb altres objectes, com a "Guitarra i pipa" (1913). Tot i no ser present en el títol de moltes altres obres, també n'és un dels elements que articulen la composició, com a "Natura morta amb flors" (1912), "La finestra oberta" (1921) o "El Canigó" (1921). Poques vegades, però, trobem la guitarra tocada per un instrumentista com és el cas de "Arlequí amb guitarra" (1917) o "Pierrot amb guitarra" (1922), personatges extrets de la *Comedia dell'Arte* que també són presents en la música, com en el "Pierrot Lunaire" (1912) del compositor austríac Arnold Schönberg.

Música versus Literatura. A través de la plasmació plàstica d'elements iconogràfics característics de la música i la literatura, com a "Guitarra, llibre i diari" (1920), Juan Gris estableix un diàleg entre dues arts que transcorren en el temps a través d'un art que es desenvolupa en l'espai: la pintura.

Literatura versus Pintura. Sabem que Juan Gris era amant de la literatura i que era crític amb el seu temps, la qual cosa posa de manifest amb la presència de llibres i encapçalaments de diaris (*Le Journal* i *Le Matin*) en els seus quadres, i fragments de poemes i de premsa en alguns dels seus *collages*. D'aquesta manera, la pintura (art estàtica) i la literatura (art dinàmica) es combinen per a fer notar que, a *tempus fugit*, sembla com si la pintura capturés el moment en què la lectura aconsegueix expandir i relativitzar el temps quan estem captivats per un text que ens interessa. Com diuen els dos darrers versos del poema "Le pont de Mirabeau" d'Apollinaire presents en forma de *collage* en el quadre "El rellotge" (1912) de Juan Gris: "...els dies se'n van i jo em quedo".

Pintura versus Música. Tot i el seu títol, a "La taula del músic" (1926) la Música (representada mitjançant una guitarra, una lira i una partitura) es relaciona amb les Arts Plàstiques (representada per unes teles i un bust de guix). Semblantment, a "La finestra del pintor" (1925)

també es relacionen ambdues arts i també hi apareix una guitarra, però en aquest cas la Pintura està representada per una paleta i un pinzell.

Acord perfecte: Pintura, Música i Literatura. Al nostre parer, en la representació concreta o simbòlica d'objectes propis de cadascuna de les arts que el fascinaven, Juan Gris aconsegueix fer sonar un acord perfecte en el qual la sonoritat resultant vibra rítmicament i cromàticament. Variant la disposició dels elements, la coloració i la forma, en cadascuna de les seves composicions renova constantment una harmonia que és l'essència de l'obra.

Embraguesa d'art. Juan Gris deia que treballava "amb els elements de l'esperit, amb la imaginació, intentant concretar el que és abstracte". Combinats hàbilment amb elements musicals i llibres, la presència quasi constant d'ampolles, copes i vasos en les seves natures mortes sembla que esdevé la representació de l'embraguesa de l'art com a aliment de l'esperit.

Madrid, setembre de 2005

NOTA: Amb les adaptacions pertinents, aquest article ha estat publicat a la revista BonArt que en el seu núm. 93 de juliol 2007 està dedicat al tema: *Art i Música. L'estètica i la matèria del so*